lerius, ob anhelitum, quum à socio excipiunt. Pili præcisi à radice crescunt, non pennæ, neq; alæ insectorum: perfrigeratis quouis modo, ut senio, tabe, morbo, etiam morte, pili, & ungues crescunt, duriores q; euadunt. Homini cilia sunt in utraq; palpebra, & pili in anteriore parte corporis, cum cæteris animalibus solùm in superiore palpebra cilia sint & pili in dorso magis, quoniam dorsum quadrupedibus iniuriæ, & casibus magis obnoxium est. Sic & cilia magis superiori palpebræ conueniunt, quoniam prona sunt.

Gemelli dinerorũ sexuũ cur deficies.

Fœmina & masculus si simul edantur, rarò superuiuunt ambo, quoniam natura ambobus uix potest satisfacere. Si superuiuant, sunt debiles, utpote à uitiato principio progeniti: nõ quia ante tempus unus, uel pòst alter necessariò orti sint. Nam constat, mares aliquos tardè nasci, & robustos, & fœmellas celeriter. Item causa incrementi in masculis, & absolutionis in utero, est calor: atq; id rectè ab Aristotele dictum: incrementi in fœminis humidum tenuiùs, & ob id celeriùs extenditur.

SENSVS, CAPVT XLI.

Lapis in uesica quo modo dignoscatur.

SENSVS esse, omnibus notum est: quotq; sint, & causam quod totidem sint, in libris de Subtilitate declarauimus. At uerò uires illorum partim sic, partim autem non. Quis enim sensus tactu hebetior in homine. Et tamen lapidem in uesica cathetera deprehendimus. Nam si illum tangamus digitis apprehendentes catheterã, sentimus lapidem non secus ac si tangeremus. Quomodo, uix dici potest: & tamen licet. Quinimò & quantitatem percipimus, deducentes catheteram. Percipitur & auditu, cuius causam aliàs diximus. Sonus enim transfertur per in-

ane

ane non solũm, sed etiam per solidum. Est autem sensus, potentia quædam in corpore animato cognoscens, certam habens sedem. Quòd uerò potentia quædam solùm sit, nec actu quicquam, indicat id quod homo, si ubi sonus nullus exaudiri posset, educaretur, quid esset auditus, non sciret: & cur nobis essent aures, admiraretur. Potentia uerò quadrifariàm dicitur, aut ut dispositio, aut ut ad aliquid referatur; ipsa tamen est res non sub aliquo genere, aut materia: aut ut præparatio quædam ueluti mollities ad recipiendũ: aut aliquid melius præparatione, ut sensus. Est enim auditus aliquid, & si non audiat: non tamen aliquis sensus, nisi per sentiendi actum. Esse autem aliquid actu sensum præter præparationẽ, indicat id, quod in instrumentis sensuum uidemus: & quoniã sensus certas habet sentiendi proprias rationes, etiam de proprijs obiectis iudicat. Est autem duplex, interior, ac exterior. Differunt, quoniam exterior non conseruat species rerum, ideò non fit absente obiecto: interior conseruat, & ideò fit etiam absente obiecto: imò etiam in somno. Tactus autẽ seruare uidetur imaginẽ calidi ac frigidi, sed non ut sensus, uerùm ut pars sensui iũncta. Videtur & gustus seruare dulcedinẽ & amaritatem: sed nõ in se, uerùm in proxima parte: quoniã sensoriæ qualitates hæ sunt etiam corporum. In uisu autem atq; auditu non seruatur species, sed commune quippiam, ut fulgor in oculo, & stridor in aure. Cùm igitur in aliquibus constructio fuerit, quæ reseruet, hoc autẽ contingit natura omnẽ potestatem, ut solet, implente (uelut aliàs dictũ est de Engastrimythis) fit etiam sensus absente obiecto. Manifestum est autẽ, quòd non in omnibus, neq; semper, nec eodem modo: sed in quibusdã plus aut minus, & quandoq;. Immutant autem corpora mirum in modum externi, & magis interni, omnium autem maximè

Sensus qd.

Cur aliqui uideãt, aut audiant q̃ non est præsens.

Cur quidã sola iucũditate uiuant.

maximè mens. Adeò ut quidam sola contemplatione diutiùs uixerint, optimumq; habitum seruauerint. Sanguis quoque in uenis bonus ac purus euadat. Dumq; aliquid speramus reiuuenescimus, & corpora alioquin morbosa, sana degunt. Oportet autem spem esse bonorum, non solùm utilium, sed simpliciter. De fide uerò cùm sit quasi mentis somnus, non aliter afficit nos, quàm etiam corporeus. Corporeus autem nos palàm recreat: itaque & mentis. Mentis enim opus, non sine animi totius agitatione fit, & hæc cùm spirituum motu, unde corpus perturbatur. Deseruntur functiones, uires minuuntur, corpùs & contenta in eo, in alienam qualitatem mutantur. Indicio sunt perturbationes, ut metus, dolor, ac ira. Sed ut res sit manifestior, à corporis dolore initium ducamus, quem constat persæpè integrum exanimare hominem. Inde transeamus ad metum ac tristitiam: pòst ad spem, quæ gaudio & metu constat. Pòst ad contraria transeamus, lætitiam ac fidem, quæ omnibus melior est, ut ostendemus. Sensus uerò interiores omnia hæc faciunt: atq; ob id causa sunt persæpè uitæ ac necis. Sed ut in somno, qui profundus non est, hominem quasi affligit, ita & fides infirma similis est spei. Ita fides cùm spei similis fuerit, corpus exagitat.

Quatuor sensuũ differentiæ.

Sunt uerò sensuum differentiæ quatuor: optimi, qui bona pro bonis, mala pro malis habent: contrarij, mala pro bonis, bona pro malis habent: hiq; pessimi. In horum medio sunt, qui uel utraq; probant, atq; hi optimis proximi: sed ad præcauendum, inutiliores his qui omnia damnant. Secundus & quartus modus, in ægris est, ut primus ac tertius in sanis. Falluntur ergo sensus uel initio proprio, uel natura rei, uel arte. De proprio uitio iam nunc diximus. Natura, ut cùm Solem pedalem existimamus, quod longiùs absit:

atq;

atq; in his duobus generibus, nec utile: nec pulchrum falli. Arte uerò falli, pulchrum quidem artifici, iucundum autem sensibus. Eram iuxta Briaram Galliæ, iter agens per lucum illi proximum: is uerò altiore à dextra loco prominens opaca fronde cœli aspectum prohibebat, cùm uerò (ut dixi) locus esset elatior, pars cœli, quæ humilior fronde nemoris erat, quod candidior uideretur, nec superior pars ob frondes, nec inferior ob terram inspici posset, speciem lacus aut fluminis præbebat. Vt autem id demõstremus, sit pars cœli, q̃ uideri poterat CDE ad perpẽdiculum terræ plano insistens, collis eleuatus BK, ut oculus

Vt lacus uel flumen ubi non sit, uideatur.

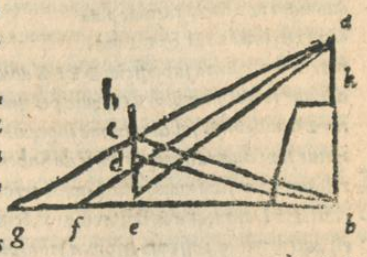

sit in A: erit igitur CG breuis in comparatione ad AC, & FD in comparatione ad DA. Igitur oculus existimabit D in F, & C in G, quia CE opaca non est. Angulus etiam CAE, minor est BCE: cùm uerò BC & BE magis extenduntur, magis distant: quamobrem oculo posito in A, CE uidebitur cœlum. Et posito in A lacus, aut flumen, tantò latius, quantò A punctus humilior fuerit. Sed si prospectus à frondibus non auferatur, CE uidebitur cœlum, propter continuitatem cum CH. Ex hoc igitur patet, quomodo sensu decepto, erecta uidentur plana.

Contraria ratione, plana erigi uidẽtur in solida, umbrarum causa: & eò magis si pluteus accedat. Vt in loco, qui templo beati Ioannis Lugduni adiacet: fenestra enim adeò intra murum uidebatur, ut depicta cùm esset, pro uera ha-

Vt picturæ solida uideatur.

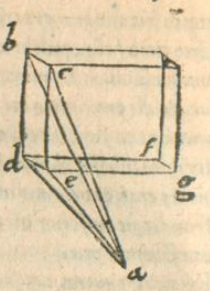

beri posset. Sit igitur gratia exempli, solidum B C D F, annexum parieti, eruntq; lineæ A B, & A D inferiores, & magis sinistræ lineis A C, & A E: cùm igitur depinxerimus solidum, ea ratione oculo in A posito uidebitur B C D E, solidum uerum, quoniam non iuxta rationẽ plani, id est, lineas B D, & C E manet. Si ergo plana superficies D E F G adumbretur, D F uidebitur remotior multò E G, quia per umbram totam: igitur E G uidebitur solidi extrema superior linea. Explicatæ igitur sunt duæ rationes in libris de Subtilitate, propositæ: reliquæ enim sunt manifestæ. Similis error in coloribus accidit. Ex Doura, quæ in Britannia est, Icium in Gallia (abest autem millia passuum triginta) conspicitur candore niuis. Primùm quidem ob terræ naturam, quæ (ut dixi) cana est, & alba, ob id, obq; lucem multam, quæ spatij magnitudine intercipitur: demùm quod cùm mare cœruleum sit, cœlum uerò cyaneum, intermedium quicquid fuerit, modò albidius sit, comparatione album existimatur.

Cur remota alba uideantur.

Dubitabit autem aliquis, cur solus unus sapor iucundus, scilicet dulcis? Indicat autem excellentia omnium aliorum ingrata. Multi autem odores iucundi. Tum colores & symphoniæ. Cùm solus sapor, salutis gratia sit, & qualitas, quæ tactu sentitur, iucundum solùm, quod temperatum est illi, dico autem animali, erit. Temperatum autem unum. Cæteri sensus cùm gratia uoluptatis sint, uoluptas autem in uarietate, plura sensibilia iucunda esse conuenit. At cur gustus & uisus multis sensibilium differentijs mixtis inuicem

Cur unus tantũ sapor iucũdus aliorum sensuũ, plures differẽtiæ.

Cur solus odoratus nõ delectatur sensibilibus mixtis.

cem delectantur, sicut & auditus, odoratus autem non? Quoniam hic sensus in nobis ualdè hebes est. Vnde cùm mixti sint odores, mutuò se obtundunt, sensusq; non cognoscit, delectatio autem in cognitione. Neq; solùm qualia sint, quæ sentiuntur, considerare oportet: sed qualiter inuicem conueniant, si socianda sint. Nam moschus, per se optimè olet: cum styrace aut porro, minimè. Absinthium cum rutha, alijs amaris herbis; tum ouis, & caseo, item oliuæ cum sale, optimi sunt saporis: absinthium saccharo, reliquisúe dulcibus mixtum, nauseam mouet: sic absinthium sali benè sociatur, sapæ inutiliter. Causa uidetur esse, quod dulce ad se rapit sensum, ingrediturq; quasi illo aperto amarum, offenditq; uehementiùs. At salsum, & acre, quoniam amaro acutiora sunt, obtundunt uim amari, & hebetant sensum. Dulce etiam cùm in altero sit extremorum, omnes superat sapores, solo amaro excepto. Videtur tamen acre, ut piper magis afficere, sed non ut sapor. Primùm enim dulce non adeò dulce est, ut acre, acre: quoniã in temperamento, uel proximè consistit dulce, acre autem in extremo. Deinde acre corrumpit sensum: unde qui à pipere afficiuntur, nõ saporem, quàm dolorem sentiunt: sicut in acerbo & salso uehementi. Vt uerò sapores sunt, dulcis omnes præter amarum uincit. Acre igitur circa medium consistit, sed causam habet in extremo: dulce uerò causam habet circa medium, ipsum uerò est in extremo. amarum uerò neutro modo circa medium est, ob id ingratum per se omninò: nec ut tale à sensu secundùm naturam se habente, diligi potest.

Amara plura mixta inter se, cur iucũdiora, quàm cum dulcibus.

Dulce cur omnes sapores uincat præter amarum.

MENS.